

4. Кульчицький В. С. Кодекс українського права 1743 р. // Право України, 1994. № 9 С. 14-25.

5. Ткач А. П. Історія кодифікації дореволюційного права України. — К., 1968. 367 с.

Матрос Л.

(наук.кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА С. ДНІСТРЯНСЬКОГО

Для правової думки будь-якого народу, в тому числі й українського, визначальною є діяльність когорти таких вчених і мислителів, творча й наукова спадщина яких є фундаментальною для її розвитку загалом. Окрім того, вона також є частиною загальноєвропейської правової думки, її доповненням і збагаченням. Власне, одним з таких вчених був Станіслав Дністрянський, один з найвизначніших правників і політологів ХХ століття.

Актуальність дослідження випливає із завдань сучасної історико-правової науки, пов'язаних із необхідністю глибокого вивчення і всебічного узагальнення історичного минулого України. Донедавна поза увагою залишалася велика та багатогранна наукова спадщина видатного українського теоретика права та держави, конституціоналіста, політичного та громадського діяча академіка Станіслава Дністрянського. Він одним із перших у вітчизняній юриспруденції запропонував соціологічно-правовий підхід до розуміння таких понять, як «Конституція», «державна», «демократія».

Станіслав Северинович Дністрянський народився у 1870 році в місті Тернополі, в час, коли українські землі були поділені між Росією та Австро-Угорщиною, коли український народ не визнавався на державному рівні, більше того – стояло питання про знищення українського народу і його асиміляцію польськими та російськими народами.

С. Дністрянський сформулював національно-державницьку концепцію, провідною ідеєю якої є право кожної нації на автономію та державну незалежність. Він доводив, що кожна нація має право на самовизначення на її етнічній території. В основу своєї концепції вчений поклав розроблену ним теорію суспільних зв'язків. Суспільні зв'язки він поділяв на органічні, суб'єктами яких є сім'я, рід, плем'я, народ, держава, та організаційні, носіями яких виступають класи, партії, товариства, церква [6].

Варто зазначити, що С. Дністрянський увійшов до історії українського правознавства, як відомий український теоретик конституціоналізму. Зокрема, він створив власну концепцію держави і права, викладену у кільках-

томному незавершеному курсі «Загальна наука права і політики» (1923р.) та у працях: «Звичаєве право та соціальні зв'язки» (1902 р.), «Про природу звичаєвого права», (1904 р.), «Природні засади права» (1911 р.), «Гене́за та основи права» (1923 р.), «Погляди на теорії права та держави» (1925 р.) та інші. Вчений підкреслював соціальний характер норм і природних засад права, доводив первинність права порівняно з політикою, стверджував, що політика утворюється на основі наявних норм суспільного життя [4].

С. Дністрянський чи не вперше у вітчизняній конституційно-правовій науці поставив ключове питання про зміст і сутність конституції новітньої держави. Конституцію С. Дністрянський чітко визначав як основний закон держави, як надійний фундамент надбудови розгалуженої нормативно-правової системи. Виключно на базі конституції слід приймати закони.

На думку вченого, конституція будь-якої модерної держави неодмінно мусить мати три основи історичну, політичну та юридичну. Без сумніву, ця теза залишається актуальною для сучасної Української держави та усіх її майбутніх конституцій.

Конституція держави повинна чітко визначити основні засади її конституційного ладу; правовий статус особи і громадянина; систему і принципи побудови вищої (центральної) державної влади; організацію державної влади на місцях і систему місцевого самоврядування.

Важливо, що С. Дністрянський державу новітнього часу розглядав виключно як державу конституційну в широкому розумінні цього поняття. До того ж, таку конституційну державу С. Дністрянський уявляв як державу обов'язково правову і демократичну; незалежну (суверенну); соціальну, що прагне ефективно вирішувати численні соціальні проблеми. За таких умов лише праця людини повинна стати єдиним реальним мірилом рівності між людьми і відповідно стану справедливості в суспільстві [5].

Держава як нова, раніше невідома суспільству, форма організації людей виникла, за концепцією С. Дністрянського, через те, що племена, які перебували на певній території, свідомо вирішили бути на цій території, захищати її (територію) від зовнішнього нападу та жити спільним економічним та суспільним життям. Перехід від племінного до державоподібного об'єднання, на думку С. Дністрянського, відбувався також за рахунок зміни кочового способу життя племен на осілий та перетворення захоплених територій тих чи інших племен на власну територію, як постійну територію того населення, яке на ній перебувало. При утворенні держави критерієм її членства перестали бути кровноспоріднені зв'язки між особами, членами держави почали вважати всіх, хто перебував на території держави, незважаючи на умовну територію, яку займали племена.

На думку С. Дністрянського, метою створення держави була оборона спільної території та захист спільних інтересів усіх родів і племен. Внаслідок цього держава отримала на своїй території верховну владу, за допомогою якої здійснювала оборону території та регулювала внутрішні

відносини. Всі члени держави підпорядковувались її вищим інтересам. Водночас держава забезпечувала існування всіх суспільних об'єднань, які виникли до її утворення. У межах родини, роду і племені влада належала відповідно батькові, родоначальнику й вождю, єдиною умовою їхньої влади було те, що вона не повинна суперечити державним інтересам. Отож, держава, за С. Дністрянським, утворюється як результат органічної потреби суспільства. Завдання, покладене на державу в момент її виникнення, — це утворення правового ладу, який був відсутній у попередніх етапах розвитку людства [2].

Основи майбутньої державності склалися ще в родовій суспільній організації: кожний рід очолював князь, обраний усіма членами роду. Першу українську державу С. Дністрянський, таким чином, відносить до часів Київської Русі, як це робив М. Грушевський.

С. Дністрянський робить висновок, що Україна має всі історичні та правові підстави для національного самовизначення, утворення власної державності на своїй етнічній території. Майбутню незалежну українську державу він уявляв як народну республіку, влада в якій належить народові та обраним органам і здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу й судову [6].

Право С. Дністрянський розглядав як регулятор суспільних відносин, який бере свій початок ще задовго до утворення держави. Вважав, що життя суспільства базується на двох чинниках: природному та економічному, і саме вони сприяють об'єднанню окремих осіб в межах природних об'єднань. Основою суспільства вважав «подружжя», в межах якого і зароджується право як регулятор суспільних відносин. Основи права С. Дністрянський вбачає також у житті суспільства, зокрема у правилах поведінки того чи іншого людського об'єднання, які з часом перетворюються з простих морально-етично-економічних правил поведінки у правові звичаї, формуючи тим самим «звичаєве право», яке, на думку С. Дністрянського, і повинно стати основою майбутнього позитивного(державного) права [3].

Відтак, С. Дністрянський пише: «Право виникає з соціально-етичних правил, які утворюються серед суспільних зв'язків. І немає різниці, чи цей зв'язок має державне значення, чи ні, бо кожен з них має свої етичні норми, своє право. Навіть родина має окремі права у своєму об'ємі, рід і плем'я у своєму, а народ у своєму» [1, с.23].

Отже, С. Дністрянський приділяв увагу різним аспектам правової науки та проблемам походження держави. Ввійшов до історії українського правознавства, як відомий український теоретик конституціоналізму, створивши власну концепцію держави і права. Конституційні проекти С. Дністрянського були втіленням передової політично-правової української думки періоду боротьби за національну державність.

Література:

1. Дністрянський С. Звичаєве право та соціальні зв'язки / С. Дністрянський. – Львів, 1902.
2. Коваль А. Загальнотеоретичні погляди Станіслава Севериновича Дністрянського на процеси формування держави / А. Коваль // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2409/112>.
3. Коваль А. Станіслав Дністрянський – визначний український правознавець / А. Коваль // [Елект. ресурс]. Режим доступу: www.univer.km.ua/visnyk/193.pdf.
4. Павленко Л.В. Конституційні погляди Станіслава Дністрянського / Л.В. Павленко [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com>
5. Поліковський М.Ф. Конституційно-правові ідеї академіка Станіслава Дністрянського / М.Ф. Поліковський // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://historylaw.lp.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=85:2013-05-08-10-46-13&catid=45:2013-04-25-08-4
6. Шляхтун П.П. Політологія / П.П.Шляхтун. – К.: Либідь, 2002. – 576 с.

Парфіненко І.М.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

КОДИФІКАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО ПРАВА В 20-ТІ РОКИ

Перша кодифікація радянського законодавства — загальна назва кодифікаційних робіт, здійснених в УСРР, РСФРР та інших радянських республіках у 20-і роки була своєрідним «матеріальним втіленням» курсу на революційну законність, проголошеного з переходом до нової економічної політики, свідченням відмови від правового нігілізму перших післяреволюційних років. Кодифікація зумовлювалася необхідністю зафіксувати в систематизованому вигляді прав, форми нових суспільних відносин, а також внутрішніми потребами системи радянського законодавства (наявність у ній істотних суперечностей, прогалин тощо).

Підготовка нових кодексів розпочалася напередодні Генуезької конференції 1922 р. і певною мірою пов'язувалася також з можливим вступом радянських республік до світового співтовариства. Перші підготовчі заходи щодо збору та узагальнення матеріалів для майбутньої широкої кодифікації були здійснені в УСРР ще в березні 1920 р. Активні ж кодифікаційні роботи розпочалися лише в кінці 1921 року [1, с. 50-52]. За 2-3 роки створено кодекси та інші рівнозначні їм законодавчі акти з основних галузей радянського права: Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р., Положення про судоустрій УСРР 1922 р., Цивільний кодекс УСРР 1922 р., Земельний кодекс УСРР 1922 р., Кодекс